

Нові функціонально-стилістичні вияви відаббревіатурних утворень у мові інтернет-видання «Українська правда» на початку XXI ст. // Лінгвістичні дослідження : Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – Харків, 2013. – Вип. 36. – С. 201–205.

УДК 881.161.2'373.611:050"20"

Навальна М. І.

**НОВІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ВИЯВИ
ВІДАБРЕВІАТУРНИХ УТВОРЕНЬ У МОВІ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯ
„УКРАЇНСЬКА ПРАВДА” НА ПОЧАТКУ XXI СТ.**

У статті проаналізовано тематичні групи нових відаббревіатурних утворень, визначено їхню частиномовну належність та стилістичну роль у мові інтернет-видання „Українська правда”.

Ключові слова: *тематичні групи, відаббревіатурні утворення, мова інтернетної публіцистики, стилістична роль.*

Навальная М. И. Новые функционально-стилистические проявления отаббревиатурных образований в языке интернет-издания „Украинская правда” в начале XXI в. В статье проанализированы тематические группы новых отаббревиатурных образований, определена их принадлежность к части речи та стилистическая роль в языке интернет-издания „Украинская правда”.

Ключевые слова: *тематические группы, отаббревиатурные образования, язык интернетной публицистики, стилистическая роль.*

Navalna M. I. The new functional and stylistic manifestations of units formed from the abbreviations in the language of internet edition “Ukrainska pravda” at the beginning of the XIX century *In the article the author analyses the*

thematic groups of new lexical units formed from the abbreviations, defines their belonging to the definite parts of speech and their stylistic role in the language of the Internet edition "Ukrainska pravda".

Key words: *thematic groups, lexical units formed from the abbreviations, the language of internet journalism, stylistic role.*

У мові сучасної української публіцистики помітно активізувалося вживання відабrevіатурних утворень. Ці словотвірні одиниці є порівняно новими. У попередні періоди історії українського словотвору вони засвідчені тільки поодинокими випадками: *НАТО – натовський – натовець, СЕАТО – сеатовський – сеатовець* [9: 25], які кваліфіковано як можливості різних інтерференцій. О. А. Стишов наголошує, що такі мовні процеси зумовлені низкою чинників як екстралінгвального, так і інтралінгвального характеру, що діють „переважно в тісному взаємозв’язку. Серед них слід назвати демократизацію всього українського життя, мовностилістичну розкутість журналістів та авторів статей, зростання ролі особистості, прагнення до емоційності, експресивності та влучності на тлі стандарту, економії мовної енергії, прагматизму тощо” [11: 128]. З приводу цих утворень дослідники зауважують: „Як ніколи, багато утворюється прикметників та імен осіб від буквених абrevіатур, чого суворо уникало, принаймні, писемне мовлення попереднього періоду” [7: 213].

У сучасному мовознавстві питання будови та класифікації відабrevіатурних утворень залишаються дискусійними [1: 227; 2: 77; 10: 154]. Якщо в попередні роки вважали, що не від багатьох абrevіатурних основ з’являються похідні слова загальномовного використання, то нині цю тезу заперечують, бо майже від усіх абrevіатур можна утворити похідне за законами словотвору. Регулярність творення відабrevіатурних слів дала підстави виділити природні (такі слова швидше входять до загальноновживаної лексики) та штучні (слова залишаються вузьковживаними й використовуються в межах певної субмови) процеси лексикалізації абrevіатур [10: 165]. Спроба

систематизувати відабредвіатурні деривати свідчить про те, що утворення нових слів „вїдбувається не хаотично, а за наявними зразками, моделями, які узвичаїлися в системі словотвору даної мови” [6: 33].

Ставімо за мету проаналїзувати тематичні групи нових відабредвіатурних утворень, визначити їхню частиномовну належність та стилїстичну роль у мові інтернет-видання „Українська правда”.

Найчисельнїшу групу віабредвіатурних одиниць становлять слова, що утворилися вїд назв-абредвіатур партїй, політичних блоків та громадських об’єднань. О. А. Стишов вїдїлив наприкінці ХХ ст. найбільше вїдабредвіатурних дериватів із суфіксом **-ець/-ївець, -овець** [11: 128]. Цю тенденцію спостерїгаємо в мові української інтернетної публіцистики і на початку ХХІ ст.: *бютївець, нунсївець, унсовець* та ін. Пор.: „**БЮТївець** знайшов у себе російський „вїдеожучок” („Українська правда”, 25.01.2013); „Одному з протестувальників, які прикували себе на Банковїй, стало погано... Про це повїдомив **бютївець** Андрїй Шевченко” („Українська правда”, 22.01.2013); „**НУНСївець** Тарас Стецьків висувається у 117 окрузї...” („Українська правда”, 06.08.2012); „**НУНСївець** каже, що опозиція сама себе загнала в пастку” (заг.) („Українська правда”, 06.11.2012); „Розформовуються вїйськові частини, офіцери ходять так, як на роботу, щоб отримати чергове звання і підвищення заробїтної платнї”, – констатував **унсовець**” („Українська правда”, 07.06.2012).

Натрапляємо на утворення такого типу: *екс-нунсївець, екс-бютївець* та ін. Напр.: „В опозиції бояться, що змінами до Конституції займуться „регіонали”... це заявив на засїданнї підготовчої групи **екс-нунсївець** В’ячеслав Кириленко” („Українська правда”, 06.12.2012).

Вїдабредвіатурні іменники, які утворено за допомогою суфіксів **-ець/-ївець, -овець** та **-їст/-ист**, зазвичай називають особу за її належністю до політичної партїї, політичного блоку, угруповання, громадського об’єднання. Цї новотвори в журналістських текстах є не тільки засобом мовної економїї (пор.: *нунсївець* – член блоку політичних партїй „Наша Україна – Народна

самооборона”)), але й надають їм розмовності, а публікаціям суспільної тематики – меншої офіційності.

Мова інтернетного видання „Українська правда” чітко виявляє, як абрєвіатури підлягають законам асиміляції, узвичаюються, трансформуються в нові слова, що потрапляють до словникового складу. Деякі з них поступово сприймаються не як замітники словосполучення, а як звичне кореневе слово, що зумовлює й відповідні структурно-семантичні та морфологічні наслідки [10: 158]. Пор.: „Іванющенко і **бютівець** – найбільші прогульники ...упродовж першої сесії Верховної Ради сьомого скликання...” („Українська правда”, 15.01.2013); „Приміром, **бютівка** могла пообіцяти не такі дошкульні протести бізнесу, переведення їх у формат безпечного круглого столу...” („Українська правда”, 14.12.2011).

Відабрєвіатурні іменники на позначення носіїв суспільно-політичних ідей, поглядів тощо утворюють і за допомогою менш продуктивних суфіксів, зокрема суфікса **-к**, напр.: *СД (есде) + -к → есдек*, пор.: „Якщо ми не побачимо змін (до кінця 2012 року), то переглянемо угоду. Ми чітко повідомили по це нашим українським партнерам”, – запевнив колег інший **есдек** Крістіан Вігенін” („Українська правда”, 23.05.2012).

На основі назв-абрєвіатур партій, політичних блоків та громадських об’єднань постало чимало відабрєвіатурних прикметників за допомогою питомого українського суфікса **-ськ-** та його варіантів **-івськ-/-овськ-**: *бютівський, уерпівський, унсовський* та ін. Напр.: „... трохи менш дружньо продовжив скандувати **БЮТівський** сектор” („Українська правда”, 07.09.2011); „**БЮТівський** Майдан вже чекає облави (заг.)” („Українська правда”, 05.08.2011); „...розносили **унсовський** офіс...” („Українська правда”, 27.12.2004); „**НУНСівський** відступник вже почав говорити про „змову” та „дерибан” портфелів” („Українська правда”, 26.11.2007).

Якщо в попередні роки в тематичній групі абрєвіатур – назв міжнародних та міждержавних союзів спостерігалася тенденція до творення слів, що означають представників та членів цих організацій (*есендівець, сеатовець*) [11:

128], то на початку ХХІ ст. активізувалося творення та вживання відаббревіатурних прикметників переважно із суфіксом **-івськ-**, що є варіантом суфікса **-ськ-**, і з рідше вживаним **-ов-(-ів-)**: *есендівський, есєівський, еєпівський, сотівський, натівський, сотовий* та ін. Пор.: „...*Олександр Олександрович вважався одним з тих нечисленних урядовців, хто доостанку вперто стискав у кулаках два прапорці – жовто-блакитний і синьо-зоряний, есєівський...*” („Українська правда”, 16.03.2010); „*Не можна допустити, аби НАТОвський чобіт топтав Севастополь і Крим, Донбас...*” („Українська правда”, 29.11.2008); „...*візит Буша та натовський саміт...*” („Українська правда”, 03.04.2008); „*Наприклад, сотовий оператор ДСС...*” („Українська правда”, 06.12.2010).

Під впливом розмовного стилю в сучасній українській публіцистиці побутують найменування осіб від уже відомих аббревіатур, утворені за допомогою питомих суфіксів **-івець/-овець** та суфікса **-ник**. Так, від буквенних аббревіатур-онімів постало чимало назв осіб, зокрема від УБОЗ утворено *убозівець*, від НАТО – *натовець*, від СБУ – *єсбеушник*, від МНС – *єменесник*, *ЕМЕНЕСник*, від СОТ – *сотівець*, від СТО – *єстеошівець*, від ДУС – *дусівець* та ін. Напр.: „*УБОЗівець, який громив скандальні футболки, їздить на машині для багатіїв...*” („Українська правда”, 28.09.2011); „... *ходив якийсь дивний чоловік, напевно єсбеушник, знімав збоку*” („Українська правда”, 08.06.2012); „*За словами Андрія, "єсбеушник" забрав всі речі...*” („Українська правда”, 11.04.2011).

Назва *єсбеушник* поширилися в українській мові під впливом російської відаббревіатурної розмовної назви *кагебеушник* [3: 32]. Для останніх десятиліть характерне функціонування в українській мові російських слів доби тоталітарного режиму [8: 124]. Щодо лексеми *єсбеушник*, то вживають ще дві назви працівників цієї служби – *єсбіст* та *єсбівець*. Із двох утворень, придатних для офіційного використання в українській мові, К. Г. Городенська рекомендує надати перевагу назві *єсбіст*, бо вона продовжує узвичаєну традицію творення та називання працівників цього органу спеціального призначення [3: 32]. Але

жоден із цих варіантів у мові інтернет-видання „Українська правда” ми не зафіксували.

Досить велику тематичну групу становлять відаббревіатурні утворення, які означають представників правоохоронних, силових органів, органів контролю. У цій та деяких інших тематичних групах спостерігаємо широко відомі словотвірні ланцюжки „заклад, установа, організація – особа” [10: 166]. Зазвичай це іменники, утворені за допомогою питомого українського суфікса **-ник**: *еменесник; емзеесник*. Крім них уживають іменники на **-шник**, що є буквральним перекладом російських відаббревіатурних іменників, пор.: рос. *гаишник* і укр. *даішник, даїшник*, напр.: „Одеський экс-головний **даїшник** продав знак „недоторканності” вбивці Дикаєву? (заг.) Міністр внутрішніх справ Віталій Захарченко просить працівників ДАІ припинити платити побори своїм” („Українська правда”, 13.01.2012); „...власник, а за сумісництвом іще й перший „**есбеушник**” країни пан Хорошковський...” („Українська правда”, 15.12.2010).

Такі утворення в мові інтернетної публіцистики мають неоднакове написання, що свідчить про відсутність усталених норм. Ті самі слова можуть писати в лапках і без них. Деякі найменування осіб зберігають аббревіатурну графіку своєї твірної основи, з якою поєднується питомий український суфікс **-ник**. Такі лексеми зазвичай складно сприймати споживачам інформації через різне написання кореневої і некореневої частини, пор.: *МНСник, МЗСник* та ін. Пор.: „*Феєрверк*” під Донецьком стався сам по собі? (заг.) ...склади були закриті”, – сказав **МНСник**” („Українська правда”, 17.08.2009).

К. Г. Городенська рекомендує однаково передавати обидві частини у відаббревіатурних найменуваннях осіб: *б'ютівець, нунсівець, кунівець, унсовець, еменесник* та ін. [4: 115].

На початку ХХІ ст. в мові української періодики активізувалося вживання лексичних одиниць, утворених від іншомовних аббревіатур за допомогою суфікса **-к-**, що мають переважно розмовний характер, пор.: FM (англ. *Frequent Modulation* – частотна модуляція) (ефем) + **-к-(а)** → *ефемка*; SMS (англ. *Short*

Messege Service – коротке повідомлення) (есемес) + -к-(а) → *есемеска*. Напр.: „Мені прийшла *есемеска* від зятя...” („Українська правда”, 07.05.2012).

Є. А. Карпіловська, аналізуючи тенденції розвитку сучасного українського лексикону, варіант номінації *SMS* – *есемеска* і под. також розглядає як розмовний [5: 24], хоч і зазначає, що такі новотвори активно вживають у журнально-газетних текстах. Погоджуємося з автором, що ці інновації „потребують вироблення професійних критеріїв оцінки перспектив їхньої стабілізації в мові. Встановлення таких критеріїв можливе лише на підставі ретельного аналізу формально-семантичної будови, функціонально-стилістичного потенціалу варіантних і синонімічних номінацій” [5: 24].

Нерідко автори вдаються до нових okazіональних утворень, щоб увиразнити іронічне, сатиричне чи негативне ставлення до об’єднань, груп та їхньої діяльності. Так, від абрєвіатури “*ЗаЄдУ*” утворено розмовну одиницю *заєдово*. Напр.: „Так, у 2002 році, владна „*ЗаЄдУ*”, очолювана Литвиним, не вразила результатом” („Українська правда”, 13.08.2012); „...отримаємо аналог 2002 року, коли „*ЗаЄдУ*” отримав 12% по списках...” („Українська правда”, 21.11.2011); „... „*За єдину Україну*”, чи то пак, „*заєдово*” („Українська правда”, 13.04.2011).

Отже, вплив розмовного стилю на мову українських інтернет-видань віддзеркалює активне вживання тут нових відабрєвіатурних утворень. Вони становлять дві великі тематичні групи найменувань осіб, утворених від назв-абрєвіатур: 1) партій, політичних блоків та громадських і міжнародних об’єднань, 2) правоохоронних, силових органів, органів контролю. Вони постійно розширюють свій склад за рахунок суфіксальних іменників під дією позамовних чинників, що й потребує подальших розвідок. Деякі okazіональні відабрєвіатурні утворення в мові української преси слугують засобом глузування та іронії, нерідко вони надають публіцистичним матеріалам розмовності.

Тематичні групи відабрєвіатурних лексем мають свої словотвірні

особливості, що виявляються у виборі словотворчого суфікса. Основними засобами творення нових відабревіатурних назв осіб за їхньою належністю до партій, політичних блоків, громадських та інших об'єднань залишаються словотворчі суфікси **-ець/-івець, -овець; -ник** тощо.

Відабревіатурні іменники нерідко мають різне графічне відтворення базових аббревіатур, що засвідчує неусталеність їхнього написання та ускладнює сприймання читачем.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Алексеев Д. И.** Сокращенные слова в русском языке / Д. И. Алексеев. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1979. – 328 с.
2. **Бойченко Л. М.** Структурно-семантичні типи аббревіатур і діапазон їх дериваційної активності в сучасній українській мові / Л. М. Бойченко // Мовознавство. – 1982. – №5. – С. 75–80.
3. **Городенська К.** І все-таки вони не *есбеушники* // Катерина Городенська // Українська мова. – 2009. – №1. – С. 32.
4. **Городенська К.** Чи потрібні ці незвичні написання слів? // Катерина Городенська // Українська мова. – 2010. – №3. – С. 115.
5. **Карпіловська Є.** Тенденції розвитку сучасного українського лексикону : чинники стабілізації інновацій / Євгенія Карпіловська // Українська мова. – 2008. – №1. – С. 24–35.
6. **Ковалик І. І.** Питання з теорії словотвору в працях О. О. Потебні / І. І. Ковалик // О. О. Потебня і деякі питання сучасної славістики. – Х., 1962. – С. 27–34.
7. **Костомаров В. Г.** Языковой вкус эпохи (из наблюдений над речевой практикой масс-медиа) / В. Г. Костомаров. – М. : Педагогика-Пресс, 1994. – 247 с.
8. **Коць Т. А.** Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі / Т. А. Коць. – К. : Логос, 2010. – 303 с.
9. **Навальна М. І.** Універбати в мові сучасної української періодики / М. І. Навальна // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – Вип. XXI. – 535–541.
10. **Нелюба А.** Явища економії в словотвірній номінації української мови : [монографія] / Анатолій Нелюба. – Х., 2007. – 302 с.
11. **Стишов О. А.** Українська лексика

кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) :
[монографія] / О. А. Стишов. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.